

Jelena Marićević

Ulf Peter Halberg i Sava Damjanov

Razlistavajući „Porno-liturgiju Arhiepiskopa Save“, Save Damjanova i „Evropsko smeće“ Ulfa Petera Halberga, došli smo do zanimljivih „linija dodira“ koja vredi razmotriti, pa i pokušati donekle razlučiti.

Krenula bih od podnaslova Halbergove knjige, koji nosi naslov „Šesnaest načina kako se sećati oca“ i nastavila sa lelujavim „pitanjem oca“, koji se sugeriše u „Porno-liturgiji“. Radi se, naime, o tome kome je posvećena, ako tako smemo da kažemo, ova „liturgija“? Tj. kom ocu; ako imamo u vidu da je najstarija liturgija kod nas ona koju je sv. Sava posvetio ocu Simeonu, ne samo biološkom, već i duhovnom ocu; pa tako, i knjiga Save Damjanova možda računa sa ovim aluzivnim aspektom. Ali, kako u Damjanovljevoj knjizi ne nailazimo na problematizovanje pitanja oca (ili ne bar na očigledan i dominantan način), dolazimo do toga da oca u tom delu nema. Da mesto njega nailazimo na „prazninu“.

S te strane, od nezanemarljivog značaja nam je priča „Kako je JA postalo TI“, u kojoj nailazimo na sledeće: „... Moje sićušno uzdrhtalo JA bitisalo je jedino u onome što jeste. Možda su sva njegova prethodna jutra odisala prazninom, možda ga je baš ta praznina štitila od bola...“¹ Dakle, sićušno, uzdrhtalo JA bitisalo je u praznini, možda je i bilo sama praznina. Što se Halberga tiče, već na samom početku, on iznosi citat iz „Poslanice Rimljanima 8:20“: „Sve što je stvoreno potpada pod vlast praznine“².

Inače, značaj samog poimanja praznine i njen udeo u „Evropskom smeću“ ne treba zanemariti. Čak je celo jedno poglavlje onaslovljeno kao „Ogromna praznina stvari“. No, vratimo se nakratko onom delu navoda iz „Porno-liturgije“, iz kojeg

---

¹ Sava Damjanov, *Porno-liturgija Arhiepiskopa Save*, Agora, Zrenjanin, 2010, str. 28

² Ulf Peter Halberg, *Evropsko smeće (Šesnaest načina kako se sećati oca)*, preveo sa švedskog Predrag Crnković, Adresa, Novi Sad, 2011, str. 10

saznajemo da praznina možda štiti od bola kojeg bismo mogli konfrontirati jednom citatu iz Halberga: „Moja zbirka predstavlja ljudski nagon da se uz pomoć osećanja suprotstavi praznini“³. Tako za Damjanova praznina može da znači štiti od bola i nešto što nudi spas, a za Halberga se protiv praznine mora boriti.

Međutim, možemo postaviti pitanje, da li se kod ove dvojice literarnih stvaraoca može uopšte govoriti o istoj vrsti praznine, te iz kojih se pozicija odvija fokalizacija razmatranja datih praznina? Možda bismo isprva pomislili da je reč o različitim prazninama: kod Damjanova o praznini („Pici-grabljivici“) koja rađa Život (ali i Život književnog dela, praznina (belina) koja prethodi njegovom rađanju), koja ga stvara i donosi na svet, dok kod Halberga praznina guta sve, sve izjednačava u homogenu masu u kojoj individualizam znači borbu protiv iste homogenizacije, pa je tako kolekcionarski posao Ulfovog oca odvažan gest i borba za ono JA, koje se kod Damjanova rasulo na TI, IKO i NIKO.

U ovom kontekstu valja se dodati još jedne pojedinosti, a to je Halbergov odgovor na pitanje zašto se otac bori protiv praznine: „Moj ćale je rekao da je opravdanje njegove kolekcije intimno saglasno žaru renesansnog čoveka da se baci u susret celini, a ne da je „predstavlja““⁴, na koji ćemo suprotstaviti Damjanovljevo poimanje fragmentarnosti, koja se ogleda i na grafičkom planu (pasusi koji počinju i završavaju trima tačkama), ali i semantičkom: „ (...) možda je privid Nečeg moćniji od večnosti Večnog, ali ipak – Priča o fragmentima sveta uvek završava Negde“⁵. Takođe, setimo se i Damjanovljevih priča poput „a“, „Preobražaja“, „Hipostaze ljubavi“, „Device“, „Lilit“, „Baube“, koje su celovite zahvaljujući upravo fragmentarnom konstituisanju. U njima umesto „Praznine“ sinonimično figuriraju „Ništavilo“, „bezdan“, „prvobitna tmina“. Ali dok kod Damjanova „Ništavilo“ omogućava „preobražaje“, a Lilit, leteći kroz „bezdan“ i „prvobitnu tminu“ daruje Život, Halbergov otac „izbegava tamu koja se otvara prema tamnom prostoru“ jer u

---

³ Halberg, str. 301

⁴ Halberg, str. 300

⁵ Damjanov, str. 35

njemu vidi Pandorinu kutiju („kasnije nazvanu Lulu“⁶) koja otelotvoruje najraznovrsnije spektre zla.

Najposle, nakon svega što smo izneli, treba se zapitati da li kod Damjanova i Halberga postoje zajedničke okosnice, a ako postoje koji je njihov smisao, kako se one uklapaju u njihova razmimoilaženja u pogledu praznine.

Najuočljivija linija dodira ove dvojice stvaralaca jeste ona koja se tiče uklapanja slika i teksta, te njihovog međusobnog prožimanja. Kod Damjanova slike su svakako integralni i neodvojivi delovi samog teksta, koji ga samopotvrđuju, dok je kod Halberga to slučaj samo donekle. Halberg zapravo ređa fotografije i raznorazne slike na marginama stranica, kao u nekim enciklopedijama, što upotpunjuju i razne sentence (takođe na marginama), te tako stvaraju privid čitanja udžbenika, a ne romana. Međutim, to jeste privid, ali i dovoljna naznaka za posmatranje „Evropskog smeća“ kao žanrovski raslojenog romana, koje pored svog enciklopedijskog privida, neguje esejistički način pripovedanja, ali i filmske kritike, što ga sve približava poetici postmodernizma, čiji je i Damjanov pobornik.

To nas i dovodi do one tačke u kojoj se spajaju Damjanovljeva i Halbergova literarna intencija, a to je, po svemu sudeći, borba za Umetnost (i to ne samo za umetnost reči, već za Umetnost koja putem reči ima tu moć da objedini sve umetnosti).

Kao potkrepljenje, kod Halberga nailazimo na sledeće: „U sekularizovanoj, materijalizovanoj kulturi, umetnost postaje neka vrsta surogata za ono što je ljubav prema Bogu“⁷, a kod Damjanova: „...Moje sićušno uzdrhtalo JA po prvi put udahnuo je Ljubav. Možda je nepostojanje Boga u njemu snažilo osećaj te ljubavi, možda je nepostojanje Ljubavi snažilo čežnju za bogom, možda je samo Postojanje prizivalo i Boga i Ljubav, ali ipak – to JA doživljavalo je sebe na jedan nov način, u kojem su ono Drugo i ono Isto analogni entiteti. Činilo se kao da se egzistencija Boga

---

⁶ Halberg, str. 191

⁷ Halberg, str. 35

ne razlikuje od egzistencije Ljubavi i da je Istorija univerzuma zapravo priča o njima..."⁸

Drugim rečima, možda je nepostojanje (nevidljivost, tj. Prazninu) Boga (Ljubavi), uspela da popuni jedino Umetnost, kao jedina moguća materijalizacija Boga, tj. Ljubavi. S te strane kolekcionarev posao sakupljanja „evropskog smeća“ kod Halberga i Damjanovljeva živototvorna praznina imaju istu polazišnu tačku, ali svaki je na sebi svojstven način preispituje, kreira i dalje razrađuje, te na taj način daje doprinos u čuvanju Umetnosti.

---

⁸ Damjanov, str. 30-31